

УДК 379.832

Хильчевська Ірина Генадіївна,
кандидат географічних наук,
доцент
Корнієнко Ксенія Євгенівна

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
e-mail: i.khilchevska@i.ua

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ В НОРВЕГІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Мета статті полягає в дослідженні структури, сучасного стану та особливостей круїзного туризму в Норвегії.

Методика. Під час написання були використані такі методи наукового дослідження як описовий, статистичний, метод аналізу і синтезу, порівняльно-аналітичний та метод класифікації.

Результати. Визначено природно-географічні, економічні та інфраструктурні передумови розвитку круїзного туризму в Норвегії, маркетингово-туристичну політику держави. Розкрито перспективи розвитку круїзного туризму в Україні в порівнянні з Норвегією.

Наукова новизна. Запропоновано можливості використання досвіду Норвегії в Україні щодо розвитку круїзного туризму.

Практична значимість. Зазначено шляхи вирішення основних проблем розвитку круїзного туризму в Україні. Виділено ряд ключових позицій, реалізація яких дозволить найбільш повно використовувати наявний національний ресурсний потенціал круїзного туристичного сектору.

Ключові слова: круїзний туризм, Норвегія, круїзна інфраструктура, туристична політика.

УДК 379.832

Хильчевская Ирина Геннадиевна,
кандидат географических наук,
доцент
Корниенко Ксения Евгеньевна

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина,
e-mail: i.khilchevska@i.ua

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ КРУИЗНОГО ТУРИЗМА В НОРВЕГИИ: ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

Цель статьи заключается в исследовании структуры, современного состояния и особенностей круизного туризма в Норвегии.

Методика. При написании были использованы такие методы научного исследования как описательный, статистический, метод анализа и синтеза, сравнительно-аналитический и метод классификации.

Результаты. Выявлено природно-географические, экономические и инфраструктурные предпосылки развития круизного туризма в Норвегии, маркетингово-туристическую политику государства. Раскрыто перспективы развития круизного туризма в Украине по сравнению с Норвегией.

Научная новизна. Предложено возможности использования опыта Норвегии для Украины по развитию круизного туризма.

Практическая значимость. Указаны пути решения основных проблем развития круизного туризма в Украине. Выделен ряд ключевых позиций, реализация которых позволит наиболее полно использовать имеющийся национальный ресурсный потенциал круизного туристического сектора.

Ключевые слова: круизный туризм, Норвегия, круизная инфраструктура, туристическая политика.

УДК 379.832

Khilchevska Iryna Gennadiievna,
PhD in Geography, Associate Professor

Taras Shevchenko National University
of Kyiv, Kyiv, Ukraine
e-mail: i.khilchevska@i.ua

Korniienko Kseniia Yevgenievna

Taras Shevchenko National University
of Kyiv, Kiev, Ukraine

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF CRUISE TOURISM IN NORWAY: EXPERIENCE FOR UKRAINE

The purpose of the article is to study the structure, current state and features of cruise tourism in Norway.

Methods. When writing, such methods of scientific research as descriptive, statistical, method of analysis and synthesis, comparative-analytical and method of classification were used.

Results. The natural-geographical, economic and infrastructure premises for the development of cruise tourism in Norway and the marketing and tourism policy of the state are revealed. The prospects of development of cruise tourism in Ukraine are compared with Norway.

Scientific novelty. The possibilities of using Norwegian experience in Ukraine on the development of cruise tourism are suggested.

The practical significance. The ways of solving the main problems of development of cruise tourism in Ukraine are indicated. A number of key positions have been identified, the implementation of which will make it possible to make full use of the existing national resource potential of the cruise tourism sector.

Keywords: cruise tourism, Norway, cruise infrastructure, tourism policy.

Постановка проблеми. Дана стаття присвячена розгляду основних факторів розвитку круїзного туризму в Норвегії та можливості використання її досвіду в Україні. Норвегія приваблює унікальними природними та культурно-історичними пам'ятками, які щороку залучають все більше туристів до портів країни. Туризм входить до п'ятірки передових галузей економіки, його внесок у національний ВВП складає 4,2%.

Актуальність розвитку круїзного туризму в Норвегії посилюється тією обставиною, що країна має величезні конкурентні переваги – Норвегія омивається трьома морями з різних басейнів океанів, які впливають на неповторний клімат в окремих частинах території держави; дивовижні фіорди, два з яких – Гейрангер-фіорд і Нерой-фіорд – внесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; багато історичної і культурної спадщини і т.д., які зумовлюють потужний потенціал в даному виді бізнесу; розвинута інфраструктура дає можливість займати лідируючі

позиції на світовому круїзному ринку. Україна останніми роками намагається відродити круїзний туризм у своїх акваторіях, зокрема в Чорному морі, на Дніпрі, Дунаї. Проте рівень його розвитку ще не відповідає вимогам вітчизняного та іноземного споживача. Якість і вартість круїзної інфраструктури не витримують конкуренції у порівнянні з портами країн-сусідів, що мають вихід до Чорного моря. Україна має намір увійти до міжнародних круїзних маршрутів. На жаль, анексія Криму Росією, висока цінова політика українських портів, скорочення інвестицій у розвиток круїзної туристичної інфраструктури призвели до ускладнення в цій справі. Незважаючи на несприятливу геополітичну ситуацію в регіоні, Україна може стати конкурентоспроможним суб'єктом на ринку круїзного туризму за умови чіткого визначення цільових сегментів і своїх конкурентних переваг. Власне тому обрана проблематика дослідження є вельми актуальною на даний момент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку круїзного туризму розкрита у наукових працях Бабкіна А.В., Березкіної А., Павлюка Н. П., Перстньової Н. та ін.

Цінними інформаційними джерелами для розкриття теми стали звіти Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), дані офіційних сайтів норвезького посольства в Україні, Одеського порту, звіти Innovation Norway та Cruise Norway, тощо.

Формулювання цілей статті. Головна мета статті полягає у дослідженні структури, сучасного стану та особливостей круїзного туризму у Королівстві Норвегія. Для досягнення поставленої мети автор ставить перед собою наступні завдання для вирішення: 1) розкрити теоретичні аспекти круїзного туризму; 2) дослідити ресурсну базу розвитку круїзного туризму; 3) визначити видову та територіальну структуру круїзного туризму Норвегії; 4) проаналізувати основні показники розвитку даного виду туризму країни; 5) з'ясувати особливості державної політики розвитку круїзного туризму в країні; 6) визначити можливості використання досвіду Норвегії щодо розвитку круїзного туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Законі України «Про туризм» наведена класифікація видів туризму. За цією класифікацією до такого критерію як «спосіб пересування» відносять морський та річковий круїзи [1]. Круїзний туризм належить до спеціальних видів туризму, тому що є досить трудомістким та капіталомістким видом туризму, який поєднує в собі декілька видів туризму: рекреаційний, спортивний, лікувально-оздоровчий, пізнавальний. Під круїзом слід розуміти подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд визначних пам'яток портових міст, а також різноманітні розваги на борту морських та річкових лайнерів.

За тривалістю круїзні маршрути класифікуються на: короткострокові (від декількох годин до декількох діб); середньострокові (від 5 до 13 діб); довгострокові (до 2 місяців).

Прийнята наступна цінова класифікація круїзних маршрутів: економічні (100-200 дол. на людину в добу); класичні (150- 400 дол. на людину в добу); преміум (250- 600 дол. на людину в добу); люкс (700- 1000 дол. на людину в добу); ексклюзивні (більше 1000 дол. на людину на добу) [2].

Круїзи по норвезьким портам – одні з найкрасивіших в світі. У Норвегії представлені всі можливі види круїзного туризму:

- ✓ морські круїзи (порти Берген, Олесун, Осло, Ставангер та ін.);
- ✓ річкові круїзи (порти Рьорус, Алта, Конгсвінгер та ін.);
- ✓ арктичні круїзи (льодовики Йостедалсбреен, Аустфонна, Тюстігбреен і Фолгефонна та ін.);
- ✓ круїзи фіордами (Гейрангер-фіорд, Согне-фіорд, Хардангер-фіорд, Люсе-фіорд, Нордфіорд та ін.);
- ✓ круїзи островами (Лофотенські острови, Архіпелаг Вега).

Норвегія поділяється на 5 круїзних регіонів: Нур-Норге (Північний регіон), Вестланн (Західний регіон), Тренделаг (Регіон центральної Норвегії), Серланн (Південна Норвегія), Регіон Естландія (Східна Норвегія). Кожний з цих районів має свої круїзні порти, які спеціалізуються на різних видах круїзного туризму.

Нур-Норге (Північний регіон). Територія Північної Норвегії покриває великі області в південній частині Полярного кола. Найбільш поширені круїзи пароплавом вздовж узбережжя, круїзи островами та арктичні круїзи. *Круїзні порти регіону:* Алта, Буде, Кіркінес та Східний Фіннмарк, Лофотенські острови, мис Нордкап, Тромсе, Вестеролен.

Вестланн (Західний регіон). В Західній Норвегії сконцентрована найбільша кількість круїзних портів. Серед найпопулярніших видів туризму: круїзи фіордами та морські круїзи. Західна Норвегія відома своїми фіордами – Хардангер-фіордом, Гейрангер-фіордом і Согнефіордом. Завдяки цим мальовничим затокам Вестланн отримав назву «туристична Мекка» Норвегії. *Круїзні порти регіону:* Берген, Флом, Гейрангер-фіорд, Хардангер-фіорд, Согнефіорд, Рюфюльке, Ставангер, Олесун та Сунмере.

Тренделаг (Регіон центральної Норвегії). Центральний регіон відрізняється традиційною архітектурою, незвичайними пивоварнями та регіональними фермами. *Головний круїзний порт* – Тронхейм.

Серланн (Південна Норвегія). Тут можна знайти чарівні прибережні курорти, мальовничі скелясті узбережжя, південні фіорди, величну природу і самобутню культуру. *Круїзні порти* – Крістіансанд, Сандефіорд, Фарсанд та Арендал.

Регіон Естландія (Східна Норвегія). Хоч в регіоні розміщується лише 2 порти – Осло та Фредрікстад – він є важливою круїзною дестинацією, адже саме тут розташована столиця Норвегії та один з найбільших портів країни – Осло [3].

Отже, Норвегія має всі умови для розвитку круїзного туризму і завдяки правильній туристичній політиці має високі надходження від

туристичної галузі до економіки країни. Статистика показує, що найчастіше відвідують країну з метою круїзного відпочинку фіярдами (23%). Друге місце займає культурно-пізнавальний туризм та на 2% менше гірськолижний [5]. Згідно офіційної статистики ВТО, кількість міжнародних туристів, які подорожують в Норвегії на круїзних суднах, зростає кожен рік на 4% починаючи з 2010 р. [9].

Круїзний туризм розвивається досить динамічно: у порівнянні з 2010 р. кількість круїзних пасажирів у 2016 р. зросла на 38% (рис. 1).

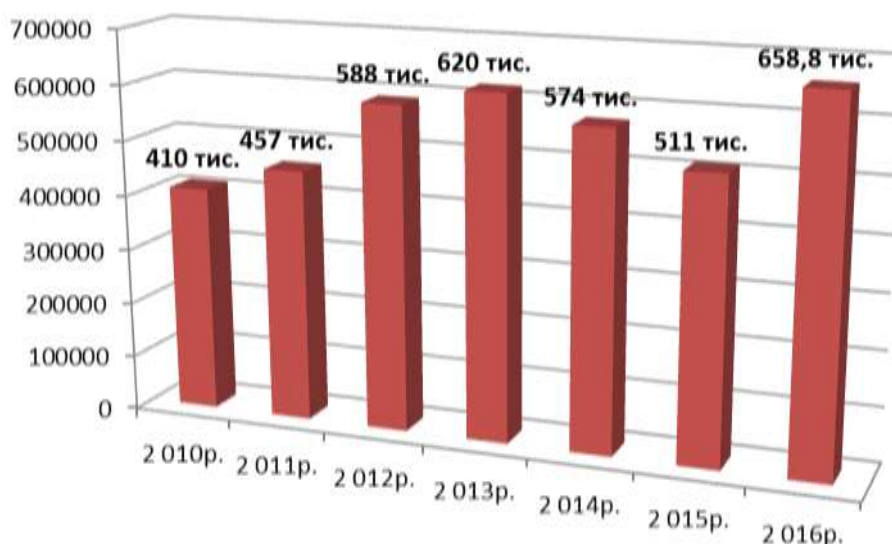

Рис. 1. Кількість круїзних пасажирів з 2010 по 2016 рр. [6].

Отже, порівнюючи статистичні дані за 2016 р. з минулими, можна зробити висновок, що розвиток круїзного туризму в Норвегії набирає обертів і країна має великі перспективи в майбутньому. З кожним роком кількість країн, які надають потоки туристів зростає, що є позитивним фактором. «Norwegian Cruise Line/ Star Cruises» (Норвегія-Малайзія) одна з трьох домінуючих світових круїзних компаній. Флот - 25 лайнерів.

Найвідомішим круїзним судном в Норвегії є береговий лайнер Хуртірутен, що заходить в більш ніж 30 портів уздовж узбережжя Норвегії. У багатьох містах ходять невеликі пасажирські поромы - від крихітних «Беффен» в Бергені і «Сундботен» в Крістіансунді до великих поромів, що сполучають Осло з островами в Осло-фіярді. Поромне сполучення налагоджено і між багатьма малими населеними пунктами західного регіону фіярдів. Всього в Норвегії нараховується 36 круїзних портів (рис. 2). Норвегія має високий рівень економічного розвитку. У країні добре розвинена галузь туризму. Туризм має істотне значення для економіки, не тільки з точки зору його внеску в національний ВВП, який складає 4,2%. Широко розвинена круїзна індустрія пропонує широкий спектр послуг туристам, які відвідують Норвегію. Добре організований транспорт дозволяє перевозити велику кількість пасажиропотоку і відіграє провідну роль в цьому виді туризму. Різноманітний вибір засобів розміщення з бездоганним сервісом вельми привабливий для туристів і

дозволяє підібрати розміщення на будь-який смак, а численні заклади харчування дозволяють задовольнити найвибагливіших туристів. Прекрасно розвинена індустрія дозвілля пропонує ознайомитися з музеями, театрами або розважитися в тематичних парках і парках розваг. Організація, яка займається розробкою національних програм розвитку туризму в Норвегії – NORTRA [5].

Рис. 2. Географія основних портів Норвегії [7].

Інтерес до країни значно збільшився за останні роки завдяки діяльності «Innovation Norway». Основні цілі цієї організації: підвищення рівня інформованості про Норвегію, популяризація бренду на ринку, спрощення процедури продажу туристичного продукту [4]. Для підтримки тенденції зростання кількості круїзних пасажирів пропонується широкий вибір заходів та розваг для туристів; постійно удосконалюється рівень якості та організації круїзного туристичного продукту, відбувається розвиток туристичної інфраструктури портів Норвегії. Всього в Норвегії нараховується 36 круїзних портів, 9 з яких у 2017 р. прийняли на 50 круїзних суден більше, ніж у 2013 р. Цьому сприяла вдала маркетингова

політика держави, доступні портові збори та покращення взаємозв'язків з іншими країнами та регіонами. В 2018 р. Innovation Norway збирається реалізувати круїзний проект. Мета проекту полягає у використанні зростаючої кількості круїзних прибуттів до Норвегії для збільшення привабливості країни на світовому туристичному ринку.

Цей проект буде охоплювати 4 напрямки: 1) удосконалення інфраструктури кожного порту, який відвідують круїзні пасажери та інші туристи; 2) розробка спеціальних курсів для підготовки кваліфікованих фахівців в сфері сталого круїзного туризму Норвегії; 3) досягнення головної мети – збільшення круїзних суден, що потрапляють в державні води та використання норвезьких портів для кругових круїзних маршрутів; 4) укріплення взаємозв'язків між круїзними компаніями та харчовою індустрією для урізноманітнення та покращення якості їжі, що подається на борту. Маркетингова компанія, що займається просуванням та позиціонуванням круїзного туризму Норвегії на світовому ринку - Cruise Norway. Головна мета Cruise Norway полягає в тому, щоб представити скандинавську країну як найпопулярнішу в світі круїзну дестинацію [4].

Отже, уряд країни прикладає максимум зусиль для популяризації норвезького круїзного туристичного продукту на ринку, а також для утримання на міжнародному ринку і збільшення частки туристів, що відвідують країну, кожен рік на 4%. Україна останніми роками намагається відродити круїзний туризм у своїх акваторіях, зокрема в Чорному морі, на Дніпрі, Дунаї. Певні досягнення мали місце в реалізації планів країни увійти до міжнародних круїзних маршрутів. На жаль, анексія Криму Росією призвела до ускладнення в цій справі. Незважаючи на несприятливу геополітичну ситуацію в регіоні, Україна може стати конкурентоспроможним суб'єктом на ринку круїзного туризму за умови чіткого визначення цільових сегментів і своїх конкурентних переваг.

Конкурентоспроможність портів визначається за величиною портових зборів. В Україні портові збори є одними з найвищих у світі.

Табл. 1

<i>Зрівняння величини портових зборів в найбільшому порту України та Норвегії на прикладі круїзного лайнеру MSC Musica</i>	
<i>Назва порту</i>	<i>Вартість</i>
Одеса (Україна)	40 000 тис. дол.
Осло (Норвегія)	13 600 тис. дол.

[6;8].

В портах Норвегії стягуються не більше трьох зборів (причальний, портовий та корабельний). В Україні їх сім (корабельний, каналний, маяковий, санітарний, якірний, причальний та адміністративний) [6;8]. Зменшення портових зборів є невід'ємною складовою успішної державної круїзної політики. Для порівняння наведено вартість заходу до провідного порту України (Одеса) та Норвегії (Осло) (табл. 1). У табл. 2 представлена порівняльна характеристика портів Осло та Одеси.

Табл. 2

<i>Порівняльна характеристика портів</i>		
<i>Назва</i>	<i>Осло</i>	<i>Одеса</i>
Максимальна довжина судів	360 м	330 м
Максимальна ширина судів	необмежена	40 м
Максимальна осадка судна	10,3 м	13 м
Протяжність причальної лінії	13 км	10 км

[6; 8].

Порівняння розвитку круїзного туризму в Норвегії та Україні, дослідження проблематики розвитку круїзного туристичного сектору дозволило виділити ряд ключових позицій, реалізація яких створить можливість для досягнення головної мети - підвищення ефективності розвитку круїзного туризму в Україні. До них відносяться:

♦ Гармонізація законодавства в сфері круїзного судноплавства з міжнародними стандартами та правовими нормами, що передбачає розробку законодавчих і нормативно-правових актів та інструментів державного впливу, спрямованих на стимулювання розвитку круїзної індустрії, найбільш значущими з яких є: створення належної та ефективної державної програми розвитку портової діяльності; зменшення кількості портових зборів до трьох видів; спрощення та уніфікація процедур митного і прикордонного оформлення, що сприятиме збільшенню часу для огляду визначних пам'яток; застосування гнучкої (накопичувальної) системи знижок до портових зборів для круїзних суден з урахуванням числа судозаходів в українські порти; створення сприятливих умов для залучення іноземних і приватних інвестицій в круїзний сектор; розробка мотиваційного механізму з відповідними податковими та кредитними пільгами для підприємств і організацій, задіяних у системі формування круїзного туристичного продукту; організація спеціалізованих навчальних програм, як для студентів, так і стажування для представників туристичних агентств; позиціонування українського круїзного продукту на міжнародних спеціалізованих виставках; проведення маркетингових заходів для популяризації національного продукту та створення сайту, на якому буде розміщена детальна інформація про українські порти та туристичну інфраструктуру в них на різних мовах, а також детальна та цікава інформація про культурні особливості, пам'ятки, екскурсії, що пропонуються.

♦ Створення розвиненої інфраструктури (портової, транспортної, туристичної) шляхом об'єднання зусиль з береговими курортними комплексами і транспортними організаціями, формуючи «пакет послуг» для клієнтів, бажаючих активно і якісно провести відпустку. Обов'язковою умовою є: спорудження нових терміналів в аеропортах і на морських вокзалах або розширення вже існуючих; будівництво нових доріг або реконструкція старих, що полегшить доступ до культурних пам'яток; підвищення якості комунальних послуг, в тому числі системи

водопостачання та електрики з огляду на зростання навантаження на відповідні структури; створення в портах заходу іноземних лайнерів відповідної міської інфраструктури: достатньої кількості екскурсійних автобусів і таксі; забезпечення інформаційних показників на різних мовах для іноземних туристів в тому числі; створення магазинів tax-free.

◆ Розробка інтегрованої системи статистичної інформації щодо функціонування та розвитку круїзного ринку, що забезпечує можливість для проведення аналізу результативності функціонування круїзного туристського комплексу в цілому і окремих підприємств зокрема.

Висновки. Круїзний туризм – один із найдинамічніших видів туризму у ХХІ ст. за визначенням ЮНВТО. Його відрізняють високі темпи розвитку – 9 % річних за останні 25 років проти 4 % всього туризму. Україна останніми роками намагається відродити круїзний туризм у своїх акваторіях, зокрема в Чорному морі, на Дніпрі, Дунаї. Реалізація стратегії ефективного розвитку круїзного туризму дозволить найбільш повно використовувати наявний національний ресурсний потенціал; створить можливість для підвищення конкурентоспроможності та якості наданих туристичних послуг; збільшить надходження до бюджетів всіх рівнів; ініціює попит на пасажирські судна і, як наслідок, стимулюватиме суднобудування; приведе діючу систему забезпечення безпеки і нормативно-правового забезпечення мореплавання відповідно до сучасних норм і правил.

Список використаної літератури та джерел

1. Закон України про туризм [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
2. Бабкин А. В. Специальные виды туризма [Електронний ресурс] / А. В. Бабкин. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_tourism.
3. Эти страные норвежцы. Автор: Наталия Будур. Издательство: Эгмонт Россия, Лтд. Год: 2005. – 96 с
4. Destination Norway. National strategy for the tourism industry. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.regjeringen.no/contentassets/1ce1d6cdcbac47739b3320a66817a2dd/lenke_til_strategien-engelsk.pdf
5. Innovation Norway. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.innovasjon Norge.no/contentassets/0d32e3231c0a4367a96838ee3bb5b294/key-figures-2016.pdf>
6. Cruise Norway. Statistic. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.cruise-norway.no/viewfile.aspx?id=5311>
7. Офіційний сайт норвезького посольства в Україні. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.visitnorway.com/en>
8. Портові збори і тарифи Одеси. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.port.odessa.ua/ru/o-porte/portovye-sbory-i-tarify>
9. Туристична статистика Норвегії ВТО. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www2.unwto.org/en>.

Список использованной литературы и источников

1. Закон Украины про туризм [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>

2. Бабкин А. В. Специальные виды туризма [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://tourlib.net/books_tourism.
3. Эти странные норвежцы. Автор: Наталия Будур. Издательство: Эгмонт Россия, Лтд. Год: 2005. – 96 с
4. Destination Norway. National strategy for the tourism industry. [Электронный ресурс] / Режим доступа: https://www.regjeringen.no/contentassets/1ce1d6cdcbac47739b3320a66817a2dd/lenke_til_strategien-engelsk.pdf
5. Innovation Norway. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.innovasjon Norge.no/contentassets/0d32e3231c0a4367a96838ee3bb5b294/key-figures-2016.pdf>
6. Cruise Norway. Statistic. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.cruise-norway.no/viewfile.aspx?id=5311>
7. Официальный сайт норвежского посольства в Украине. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.visitnorway.com/en>
8. Портовые сборы и тарифы Одессы. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.port.odessa.ua/ru/o-porte/portovye-sbory-i-tarify>
9. Туристическая статистика Норвегии ВТО. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www2.unwto.org/en>.

References

1. The Law of Ukraine about Tourism [Electronic resource] / Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-eng>
2. Babkin A.V. Special types of tourism [Electronic resource] / Access mode: http://tourlib.net/books_tourism.
3. These are weird Norwegians. Posted by Natalia Budur. Publisher: Egmont Russia, Ltd. Year: 2005 - 96 p
4. Destination Norway. National strategy for the tourism industry. [Электронный ресурс] / Режим доступа: https://www.regjeringen.no/contentassets/1ce1d6cdcbac47739b3320a66817a2dd/lenke_til_strategien-engelsk.pdf
5. Innovation Norway. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.innovasjon Norge.no/contentassets/0d32e3231c0a4367a96838ee3bb5b294/key-figures-2016.pdf>
6. Cruise Norway. Statistic. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.cruise-norway.no/viewfile.aspx?id=5311>
7. Official website of the Norwegian Embassy in Ukraine. [Electronic resource] / Access mode: <http://www.visitnorway.com/en>
8. Port fees and tariffs in Odessa. [Electronic resource] / Access mode: <http://www.port.odessa.ua/ru/o-porte/portovye-sbory-i-tarify>
9. Norway's tourism statistics WTO. [Electronic resource] / Access mode: <http://www2.unwto.org/en>.